

ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕДУМОВ, НАСЛІДКІВ ТА АНАЛІЗУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ (ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ)

INVESTIGATION OF PREREQUISITES, CONSEQUENCES AND ANALYSIS OF CRIMINAL PROCEEDINGS OF AVOIDANCE OF PAYMENT OF TAXES, FEES (COMPULSORY PAYMENTS)

Лугіна Н.А., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Університет державної фіскальної служби України

Горбань С.Ю., студент магістратури
Навчально-науковий інститут права
Університету державної фіскальної служби України

У статті визначено та узагальнено перелік схем з ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), які тісно пов'язані з корупцією та тіньовою економікою. Наведено рейтинг схем, що завдають найбільше збитків державі в грошовому еквіваленті, адже частка податків (включно із соціальними внесками) у ВВП нашої держави становить 32,5%, а із цього випливає, що правопорушення у сфері ухилення від сплати податків становлять 50–80% від «тіньової» частки. Виявлено, що на даний час досить розповсюдженими в Україні є схеми з ФОП, коли наймають працівника на роботу як фізичну особу підприємця, яка заключає договір з надання певних послуг приватній установі, і таким чином компанія платить доволі менше податків, тим самим частково ухиляючись від їх сплати.

У роботі зазначено випадки, в яких платник податку може бути притягнутий до відповідальності в разі ухилення від сплати податків. Визначено, що відповідно до статті 111 Податкового кодексу України застосовуються такі види юридичної відповідальності: фінансова; адміністративна; кримінальна. Фінансова відповідальність застосовується у вигляді штрафів або пені, адміністративна відповідальність – у вигляді адміністративного впливу за допомогою адміністративно-правових норм. А кримінальна відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів передбачена статтею 212 Кримінального кодексу України. У таблиці узагальнено розміри штрафів неоподаткованого мінімуму доходів громадян і строк позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю за певні неправомірні дії.

Наведено та узагальнено в порівняльній таблиці розміри порогів для притягнення до кримінальної відповідальності за статтею 212 ККУ за 2018–2020 роки та фактори, які безпосередньо на це вплинули. Відповідно, за даними статистики Генеральної прокуратури України щодо розпочатих кримінальних проваджень за 6 місяців 2020 року зареєстровано 480 кримінальних правопорушень за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Декілька років поспіль спостерігається стабільне уповільнення тенденції відкриття кримінальних проваджень.

У висновках статті пропонуються шляхи протидії ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) як з боку держави так і з боку громадян.

Ключові слова: ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), тіньова економіка, кримінальна відповідальність, Кримінальний кодекс України, кримінальне провадження, кримінальне правопорушення.

The article identifies and summarizes a list of schemes for tax evasion, fees (compulsory payments), which are closely related to corruption and the shadow economy. The rating of the schemes that cause the most damage to the state in monetary terms is given, because the share of taxes (including social contributions) in the GDP of our state is 32.5%, it follows that offenses in the field of tax evasion are 50–80% of «shadow» share. It was found that currently quite common in Ukraine are schemes with self-employment, when hiring an employee as an individual entrepreneur who enters into a contract for certain services to a private institution, and thus the company pays much less taxes, thus partially evading their payment. The International Association of Chartered Certified Accountants also conducted a study which found that Ukraine's shadow economy accounts for almost 46% of official GDP. Although the government estimates that the share of the shadow economy in Ukraine is slightly smaller, at about 35%, this figure is quite high.

The paper identifies cases in which tax payers can be prosecuted in case of tax evasion. It is determined that in accordance with Article 111 of the Tax Code of Ukraine, the following types of legal liability are applied: financial; administrative; criminal. Financial liability is applied in the form of fines. Administrative liability – in the form of administrative influence through administrative law. And criminal liability for evasion of taxes, fees and other mandatory payments is provided by Article 212 of the Criminal Code of Ukraine. The table summarizes the amount of fines and the period of deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities for certain illegal actions.

The conclusions of the article suggest ways to combat tax evasion, fees (mandatory payments) both by the state and by citizens.

Key words: tax evasion, fees (compulsory payments), shadow economy, criminal liability, Criminal Code of Ukraine, criminal proceedings, criminal offense.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших елементів економіки будь якої країни є податкова система. Але, на жаль, на даний час не всі суб'єкти господарювання сплачують податки, збори (обов'язкові платежі) в повному обсязі, а деякі повністю ухиляються від оподаткування. Деякою мірою ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) стало нормальним явищем для багатьох платників податків. Дана проблема є дуже важливою з огляду на необхідність мобілізації коштів до державного бюджету України в достатньому обсязі. Питання щодо ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) вирішується на міжнародному рівні фінансовими та правовими впливовими організаціями.

Аналіз останніх досліджень. Багато вітчизняних юристів та науковців дискутують над проблемою ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) суб'єктами господарської діяльності. Деякі аспекти проблем оподаткування висвітлені в наукових працях М.Д. Андрущенко, Н.І. Главацької, Т.К. Германчук, С.Л. Василечко, В.А. Дедекаєва, Ю.Ю. Якимчука, І.М. Таранова та інших вчених.

Мета статті полягає у визначенні способів і наслідків ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) та дослідженні статистики кримінальних проваджень за статтею 212 Кримінального кодексу України за перше півріччя 2020 року.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи розміри тіньового сектору економіки та викликані ним проблеми, ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) натеper є дуже актуальним явищем. В Україні 40–50% ВВП не оподатковується, а входить у тіньовий сектор, що значно перевищує цей показник у країнах Європи.

Варто зазначити, що є певний перелік схем з ухилення від сплати податків, які тісно пов'язані з корупцією та тіньовою економікою:

- офшорні схеми;
- контрабанда;
- конвертаційні центри;
- контрафакт;
- ФОП замість найму.

Офшорні компанії офіційно не заборонені законодавством, їх використовує бізнес у всьому світі але також вони можуть бути платформою для ухилення від сплати податків. Під контрабандою розуміють незаконне переміщення товарів через державний кордон, унаслідок чого виникає несплата податків. Наприклад, приватні медичні установи незаконно переміщують через державний кордон медичні препарати, ухиляючись при цьому від сплати податків. Також у «відмиванні грошей» чи ухиленні від сплати податків допомагають фіктивні фірми, так звані конвертаційні центри. Досить розповсюдженими в Україні є схеми з ФОП, коли наймають працівника на роботу як фізичну-особу підприємця (далі – ФОП), яка заключає договір з надання певних послуг приватній установі, і таким чином компанія платить доволі менше податків, тим самим частково ухиляючись від їх сплати.

Міжнародна Асоціація присяжних сертифікованих бухгалтерів також проводила дослідження, в результаті якого було виявлено, що тіньова економіка України становить майже 46% від офіційного ВВП. Хоча за оцінкою уряду частина тіньової економіки в Україні дещо менша та становить близько 35%, але і цей показник досить великий.

Варто відмітити, що українська версія «тіньової економіки» дуже відрізняється від класичного опису Ернандо де Сото. Але справа не лише в тому, що більша частина «тіньової економіки» в Україні не є суто неформальною і становить частку діяльності юридично зареєстрованих суб'єктів, а ще й у тому, що зазвичай у ній задіяно більшість великих компаній.

Це пов'язано з деякими факторами. По-перше, фізичну особу-підприємця дуже просто зареєструвати, при цьому можна використовувати спрощену систему оподаткування (далі – ССО), яка передбачає сплату єдиного податку, фіксованого або з обороту, й вимагає ведення обліку тільки продажів, а не бухгалтерського обліку. Отже, бар'єри для входу до офіційного сектору зазвичай низькі, за винятком випадків, коли потрібне отримання ліцензії. По-друге, лише декілька транснаціональних корпорацій є прозорими державними компаніями, решта – це «олігархічні»

фірми, які завдяки зв'язкам із державною владою можуть дозволити собі масове уникнення податків та шахрайство. В українській економіці переважають великі й надвеликі компанії та бізнес-групи (конгломерати), тоді як справді малий бізнес (який має право на використання ССО) становить лише 7,1% від загального обороту сектору підприємств [1].

На жаль, в Україні існує досить великий неофіційний сектор, який зростає, коли влада хоче урізати спрощену систему оподаткування, яка слугує так званим «інструментом компромісної детінізації» та захищає малий бізнес від корумпованих податкових інспекторів, що у свою чергу переслідують офіційний бізнес. Наприклад, на початку 2017 року понад 300 000 приватних підприємців скасували реєстрацію після внесення поправок до закону, запропонованих Міністерством соціальної політики. Згідно з поправками приватні підприємці мають сплачувати «мінімальний соціальний внесок» незалежно від того, чи здійснюють вони діяльність, чи ні, причому навіть у випадку, якщо цей внесок за них було сплачено на іншому робочому місці. У 2011 році, коли Податковий кодекс уряду передбачав підвищення зобов'язань для платників єдиного податку й спробу скасування ключових положень ССО, втрати були ще більшими – понад два мільйони робочих місць у малих підприємствах. Швидше за все, значна частина підприємців назавжди перейшла до суто неформального сектора [2].

Варто звернути увагу на основні схеми, що завдають збитків на суму приблизно 6–10% від офіційного ВВП в Україні. Частка податків (включно із соціальними внесками) у ВВП нашої держави становить 32,5%, а з цього впливає, що правопорушення у сфері ухилення від сплати податків становлять 50–80% від «тіньової» частки. Решта, мабуть, пов'язана з цілком неофіційною діяльністю, яку набагато важче дослідити. У таблиці 1 наведений рейтинг схем ухилення від сплати податків в Україні.

У усьому світі ухиляються від сплати податків за допомогою податкових гаваней, втім Україна – не виняток. Але через аномально високу концентрацію власності та «олігархічний» характер статків Україна опинилася серед лідерів дослідження організації Global Financial Integrity «Незаконний вивіз капіталу», проведеного з використанням статистики світової торгівлі: протягом 2010–2018 років відтік капіталу становив від 3 до 10%. Скоригувавши дані авторів звіту й додавши 65 млрд грн, сплачених у 2019 році у вигляді відсотків афілійованим компаніям (розташованим здебільшого в податкових гаванях) або за вкрай високими ставками, ми оцінили загальний відтік капіталу в приблизно 10% від ВВП. Це вражаюча цифра, однак вона узгоджується з даними НБУ та заявою чільного працівника Державної податкової служби про те, що майже ¾ експортних контрактів України є «непрямыми», тобто проходять через офшори [4].

Таблиця 1

Порівняльний аналіз податкового ефекту схем уникнення оподаткування в Україні

Схема	Обіг (млрд грн. на рік)	Умовні втрати доходів бюджету (млрд грн. на рік)
офшорні схеми	260 – 320	50 – 65
конвертаційні центри	40 – 50	12 – 15
«скрутки»	50 – 60	10 – 12
«сірий імпорт», контрабанда	80 – 230	25 – 70
контрафакт		10
виведення прибутку через псевдопідприємництво фізичних осіб	15 – 16	до 2,5
ФОП замість найму	10	2,5 – 5
заниження оборотів	18	1 – 1,5

Джерело: створено автором за даними [3]

Згідно з таблицею 1 друге місце займають три схеми уникнення від оподаткування. Збитки, яка приносить кожна, становлять 1–3% ВВП, із них: порушення митних правил («сірий» імпорту та контрабанда), незаконне виробництво та індустрія «конвертаційних центрів».

Порушення митних правил можна оцінювати за торгівельною статистикою. Обсяги зловживань після Революції гідності значно зменшилися. Обороти «конвертаційних центрів», які декілька років назад були провідною схемою уникнення від сплати податків, зменшилися в кілька разів. Мабуть, цьому сприяло запровадження електронних рахунків ПДВ, які дещо ускладнили шахрайство з даним податком, але повністю його не усунули.

З наведеного вище рейтингу видно, що попри високу видимість, дрібні, але масові порушення, які пов'язані зі спрощеним оподаткуванням, відіграють невелику роль, майже пропорційну частці платників за ССО в приватному секторі. Їхній сумарний умовний податковий ефект у декілька разів менший, ніж податковий ефект самого лише агресивного податкового планування. Він є вкрай умовним через високу еластичність, а також серйозні побічні ефекти від можливих обмежень користування ССО.

Платник податку в разі ухилення від сплати податків може бути притягнутий до відповідальності у випадках:

- ухилення від сплати податку, іншого обов'язкового платежу;
- заниження об'єкта оподаткування;
- несвоєчасність сплати податку, іншого обов'язкового платежу;
- неподання (несвоєчасного подання) податкових декларацій, розрахунків, інших документів, необхідних для обчислення податків, обов'язкових платежів до податкових органів;
- неподання (несвоєчасного подання) до банку платіжних доручень на сплату податків, інших обов'язкових платежів;
- недопущення перевіряючих для обстеження приміщень, що використовуються для отримання доходів, тощо [5, с. 80].

Відповідно до статті 111 Податкового кодексу України, за «порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, застосовуються такі види юридичної відповідальності: фінансова; адміністративна;

кримінальна. Фінансова відповідальність застосовується у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) та/або пені» [6]. «Адміністративна відповідальність – це засоби адміністративного впливу за допомогою адміністративно-правових норм, які містять осудження винного та його діяння і передбачають негативні наслідки для правопорушника» [5, с. 80]. «За ухилення від сплати податків, інших обов'язкових платежів у значних розмірах платники можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності. Кримінальна відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів передбачена статтею 212 Кримінального кодексу України» [3], про що зазначено в Табл. 2.

У даному випадку встановлений законодавством порядок оподаткування юридичних та фізичних осіб постає об'єктом злочину, відповідно, податки, збори та інші обов'язкові платежі є предметом.

На розміри порогів для притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 212 ККУ, на відміну від попередніх років, у 2020 році вплинули одночасно два фактори. По-перше, Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення тиску на бізнес» № 101-IX від 18 вересня 2019 року [8] було суттєво підвищено мінімальні показники ухилення від сплати податків у значних, великих та особливо великих розмірах: відповідно 3000, 5000 і 7000 розмірів неоподаткованого мінімуму доходів громадян (далі – НДМГ). По-друге, Законом України «Про державний бюджет України на 2020 рік» № 294-IX від 14 листопада 2019 року було традиційно збільшено розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи, який з 01 січня 2020 року становить 2102 грн, а з 01 липня 2020 року – 2197 грн. [9]. Саме даний показник вважається визначальним для визначення розміру порогів кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, що передбачена ст. 212 ККУ. Відповідно до п. 5 підрозділу 1 Розділу XX та п.п. 169.1.1 Податкового кодексу України [6], НДМГ дорівнює 50% розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи.

На 01 липня 2020 р. НДМГ становить 1098,50 грн (50% від 2197,00 грн). Отже, у 2020 році кваліфікація правопорушення за ст. 212 ККУ буде здійснюватися за пороговими показниками, як наведені в таблиці 3, у порівнянні з минулими роками.

Таблиця 2

Кримінальна відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)

Дія	Штраф, НДМГ	Позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, строк
Умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), що входять у систему оподаткування, введених у встановленому законом порядку, вчинене службовою особою підприємства, установи, організації, незалежно від форми власності або особою, що займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи, чи будь-якою іншою особою, яка зобов'язана їх сплачувати, якщо ці діяння призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у значних розмірах.	від 3000 до 5000	до трьох років
Ті самі діяння, вчинені за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у великих розмірах.	від 5000 до 7000	до трьох років
Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені особою, раніше судимою за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), або якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів в особливо великих розмірах.	від 15 000 до 25 000	до трьох років з конфіскацією майна
Особа, яка вчинила діяння, передбачені частинами першою, другою, або діяння, передбачені частиною третьою (якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів в особливо великих розмірах) цієї статті, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення до кримінальної відповідальності сплатила податки, збори (обов'язкові платежі), а також відшкодувала шкоду, завдану державі їх несвоєчасною сплатою (фінансові санкції, пеня).		

Джерело: узагальнено автором на основі Кримінального Кодексу України [7]

Порогові показники у 2020 році, за якими здійснюється кваліфікація правопорушення за ст. 212 ККУ

ГРН	2018 рік	2019 рік		2020 рік	
		до 25.09.19 р.	з 25.09.19 р.	до 01.07.20 р.	з 01.07.20 р.
Прожитковий мінімум для працездатної особи	1762	1921	1921	2102	2197
Податкова соціальна пільга	881	960,50	960,50	1051	1098,50
Кваліфікація за ч. 1 ст. 212 ККУ	881 000 (1000*881)	960 500 (1000*960,50)	2 881 500 (3000*960,50)	3 153 000 (3000*1051)	3 295 000 (3000*1098,50)
Кваліфікація за ч. 2 ст. 212 ККУ	2 643 000 (3000*881)	2 881 500 (3000*960,50)	4 802 500 (5000*960,50)	5 255 000 (5000*1051)	5 492 500 (5000*1098,50)
Кваліфікація за ч. 3 ст. 212 ККУ	4 405 000 (5000*881)	4 802 500 (5000*960,50)	6 723 500 (7000*960,50)	7 357 000 (7000*1051)	7 689 500 (7000*1098,50)

Джерело: складено та розраховано автором на основі [10]

Отже, порівняно з 2019 роком поріг притягнення до кримінальної відповідальності за статтею 212 Кримінального кодексу України зріс у більш ніж у 3 рази. Але з 1 січня 2020 року ухилення від сплати податків на суму до 3 153 000 грн не становитиме кримінального порушення.

Коронавірус у 2020 році змінив звичне життя у всіх сферах діяльності. Деякі сфери, такі як правоохоронна діяльність, напевно, мають стійкий імунітет до COVID-19. Отже, статистику фактових кримінальних проваджень за I півріччя карантин особливо не змінив. Відповідно, за даними статистики Генеральної прокуратури України [11] щодо розпочатих кримінальних проваджень за 6 місяців 2020 року зареєстровано 480 кримінальних правопорушень за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Декілька років поспіль спостерігається стабільне уповільнення тенденції відкриття кримінальних проваджень (рис. 1).

Під час порівняння показників I півріччя 2020 року з показниками даного періоду у 2019 році видно, що на 29,6% зменшилася кількість розпочатих кримінальних проваджень. Зменшення, мабуть, відбулося через призупинення бізнесу та відстрочення проведення документальних податкових перевірок.

«Якщо ж говорити про результати досудового розслідування за перші 6 місяців 2020 року, то бачимо, що вивільнений час жодним чином не відобразився на якійсь результативності досудового розслідування, адже, як і раніше, статистика не підтверджує значну кількість проваджень, які б завершилися направленням до суду обвинувального акту» [12]. На рис. 2 відображено показники досудового розслідування за I півріччя 2020 року.

Отже, кількість закритих кримінальних проваджень суттєво зменшилась (21 проти 28 у 2019 році), як і кількість повідомлень про підозру (17 проти 68).

На період карантину провести досудове розслідування не було змоги, але ніщо не заважало податковій міліції завершити досудове розслідування у провадженнях з обґрунтованою підозрою. Складеться таке враження, що бюджетні кошти вкотре витрачаються «на вітер». «Найбільше пандемія все ж вплинула на справляння судочинства, адже на рівні судового розгляду кримінальних проваджень кількість підтверджених ухилень від сплати податків ще менша» [12]. «Так, за даними Єдиного державного реєстру судових рішень за перше півріччя 2020 року було постановлено всього лише 2 вироків, й ті обвинувальні» [13]. «При цьому, що цікаво, обидва вирок стосувались осіб, які, як фізичні особи-підприємці, зловживали спрощеною системою оподаткування, ухилились від сплати єдиного податку, податку на доходи фізичних осіб, податку на додану вартість та військового збору. Зокрема, у справах судами було встановлено, що особи свідомо занизили та не відобразили оподаткований дохід з метою залишитись платниками єдиного податку та, як наслідок, не оподаткували суму перевищення лімітів для фізичних осіб-підприємців за ставкою 15%, не подали заяви на відмову від спрощеної системи оподаткування та не перейшли на загальну систему оподаткування, не подали декларацію про майновий стан і доходи, не задекларували такі доходи та не оподаткували їх за ставкою 18%. Крім того, такі особи, попри законодавчу вимогу, не зареєструвалися платниками ПДВ і, як наслідок, ухилились від сплати ПДВ» [12].

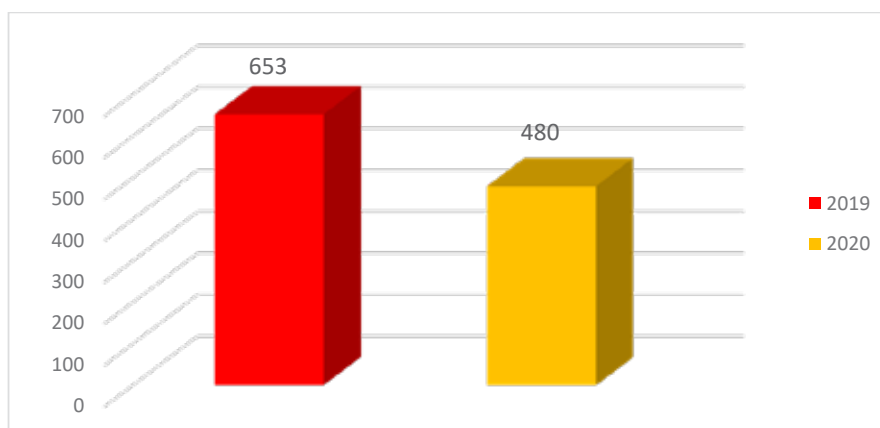

Рис. 1. Відкриті провадження за ст. 212 ККУ за I півріччя 2019–2020 років

Джерело: створено автором за даними [11]

Рис. 2. Результати досудового розслідування (перше півріччя 2020 року)

Джерело: створено автором за даними [11]

Висновки. Отже, з одного боку, Україна повинна агресивними методами боротися за сплату податків, а з іншого – потрібно обрати шлях зменшення податкових ставок, спростити правила адміністрування податків та зборів, щоб у нашій країні було б дійсно вигідно платити їх. Для того щоб запобігти ухиленню від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), необхідно діяти як з боку держави, так і з боку громадянина. З боку держави потрібно створити в Україні гідні умови для ведення бізнесу, здійснювати посилену боротьбу з корупцією, прийняти антиофшорне законодавство,

а замість податку на прибуток ввести податок на виведений капітал. З боку громадянина важливо бути свідомим та вчасно і в повному обсязі сплачувати податки. Від того, чи сплачуєте ви податки, залежать надходження до державного бюджету, які пізніше держава витрачає на добробут. А якщо держава не виконує свої функції, або ж виконує їх погано, якщо деякі державні службовці розкрадають державні кошти, громадяни мають повне право висувати претензії. Адже державні гроші – це гроші всіх громадян, вони формують бюджет, коли сплачують податки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ухилення від оподаткування. URL: <https://acwalks.com.ua/knowledgebase> (дата звернення: 02.11.2020).
2. Як податківці викривають схеми ухилення від сплати податків. URL: <https://biz.ligazakon.net/ua/news> (дата звернення: 02.11.2020).
3. Рейтинг схем ухилення від податків: на чому український бюджет «втрачає» найбільше. URL: <https://voxukraine.org/uk> (дата звернення: 03.11.2020).
4. Бублик Є.О. Особливості втечі капіталу в транзитних економіках. *Ефективна економіка*. 2020. № 2. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/2_2020/54.pdf (дата звернення: 03.11.2020).
5. Главацька Н.І. Визначення передумов та наслідків ухилення від сплати податків. *Управління розвитком*. 2016. № 21. С. 79–81.
6. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 14.10.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 04.11.2020).
7. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення : 16.10.2020 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 04.11.2020).
8. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення тиску на бізнес : Закон України від 18.09.2019 р. № 101-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/101-20> (дата звернення: 05.11.2020).
9. Про державний бюджет України на 2020 рік : Закон України від 14.11.2019 р. № 294-IX. Дата оновлення : 04.10.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-IX> (дата звернення: 05.11.2020).
10. Розміри прожиткового мінімуму в Україні. URL: <https://services.dtki.ua/catalogues/indexes/1> (дата звернення: 07.11.2020).
11. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua> (дата звернення: 09.11.2020).
12. Статистика кримінальних проваджень за ст. 212 КК України («Ухилення від сплати податків») за перше півріччя 2020 року. URL: http://kmp.ua/uk/analytics/infoletters/statistics-of-criminal-proceedings-under-article-212-of-the-criminal-code-of-ukraine-tax-evasion-for-the-first-half-of-2020/#_ftn1 (дата звернення: 09.11.2020).
13. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 09.11.2020).